

Iz dolgega časa.

Spisal dr. Ivo Šorli.

juba Elga!

Tvoje včerajšnje pismo me je zelo razburilo, to si lahko misliš. Ne radi tega, ker ti je odkril anonimni prijatelj ali prijateljica nelep odlomek iz mojega življenja, — priznavam: tako nelep, da me obide vselej tudi mene samega skrajno neprijeten, plehek občutek, kadar se spomnim vsega tega, — ampak zato, ker vidim, kako še malo resničnega zaupanja imaš do mene.

Nič bi ne rekel, če pišeš, kako kaže prav to vso gnilobo našega družabnega reda, da današnja nevesta tudi iz najfinejše družine že niti ne sme pričakovati ženina od drugod nego iz rok, če že ne navadnih pocestnih deklin, pa vsaj iz rok kake bezniške strežajke ali celo — kake kravje dekle . . . in če hočeš reči s tem, da je prav to zadnje tvoja usoda. Slednjič imaš tu morda prav. Toda tega ti ne morem dovoliti, da sklepaš po tem, kako se vrnemo že čez mesec gotovo tja, kjer smo se toliko časa tako dobro počutili in — da gremo s tem namenom že v zakon. Upam celo, da si zapisala te besede le v razburjenosti in da jih nisi mislila zares . . . Nazadnje nisva več otroka ne ti ne jaz, draga Elga. Živela si že toliko, da ti mora biti jasno vselej in povsod, ali je kaka beseda ali misel v skladu z značajem takega in takega človeka ali ne. Po mojem mnenju morajo biti v zakonu med dvema pametnima človekoma vse tiste prisege, zatrjevanja, pričkanje in zopet spravljanje docela odveč; in prav zato sem ti zatrdil, ko sem te zasnuvil, — zatrdil enkrat za vselej, da si mi stokrat ljubša kot mlada vdova, nego bi mi bilo kako dekle, ker pričakujem od tebe vse več tiste zrelosti, brez katere si ne morem misliti harmoničnega, in kar je isto: srečnega zakona.

To me je torej tako nemilo zadelo, da je mogel tak majhen oblaček zagrniti solnce, katero se je bilo že razlilo čez naju, — sem mislil, da za vedno.

Ne bodiva otročaja, Elga, pravim! Kaj pa naj pomeni — kravja dekla v moji preteklosti za najino bodočnost? O, da: „da se vrnem

že čez mesec gotovo tja.“ Neverjetno, kako slabo nas ženske poznate, čeprav si domišljujete, da nas poznate!

Hudo za zlo sem ti vzel to besedo, kakor vidiš. Toda kljub temu se mi še vedno ne zdi za malo, — oprosti, da sem nekoliko brutalen, a prav v tem je največji poklon zate, in upam, da ga boš umela, — kljub temu se mi zdiš še vedno vredna, da ti tudi to „historijo o kravji dekli“ lepo in počasi razložim . . . da se zopet pomiri tvoje srčece, ker bi me bolelo, če bi vedel, da po nepotrebnem trpiš. Verjamem ti pač, da me ljubiš, in ta ljubezen ti je mogla za hip otemniti tvoj čudovito bistri, svetli razum. Zdaj je senca gotovo že zopet mimo, in umela me boš.

Historija sama pa se glasi tako :

Bilo je pred štirimi leti, ko se je pričela gradnja velike nove železnice. Jaz sem takrat ravno dovršil tehniko in sem bil zelo potreben denarja. Brez pomisleka sem torej sprejel izborna ponudbo od podjetja, čeprav sem vedel, da me potisnejo kot najmlajšega v najbolj odljuden kraj.

Ampak Zakriž je še presegel vse moje pričakovanje. Na obeh straneh dvoje strmih reber, tako strmih, da se ju niti do pol navzgor ni videlo; po sredi razdrapana cesta mimo šestero, sedmero bajt. Edino gostilničar je imel dvoje hiš, ki sta bili za silo. V manjši je bila v nadstropju šolska soba in učiteljevo stanovanje, v večji pa je najela naša uprava prostor za urad ter sobi za mojega šefa in zame.

Če me Bog že ni dovolj udaril, da me je vrgel v kraj, iz katerega je bilo do vsake človeške naselbine najmanj poldrugo uro, do trga celo tri ure, če ni zadostovalo že to, da je bil moj predstojnik neznosno pust in oduren človek, da sem moral prebivati v goli kmetijski sobi s takimi okni, da bi spravil komaj glavo skozi, da je bila hrana že neumno slaba in pri tem vendar od sile draga, — je prišlo še to, da se nisem mogel razumeti z nobeni človekom, ker je znal edini učitelj govoriti tudi po naše. Pač, tudi gostilničar se je bil naučil pri vojakihi nekaj besed; toda ali veš, kaj mi je rekel, ko sem ga ogovoril? „Vi ne znate mojega, jaz ne vašega jezika; eden izmed naju se mora mučiti; mučite se rajši vi, ko ste prišli vi k nam in ne mi k vam! Iz tega vidiš tudi, kako je to ljudstvo drugače.“

Med tednom mi ni bilo mar, treba je bilo vstati vsak dan že ob petih zjutraj in se ubijati ves dan okrog; zvečer sem imel potem komaj toliko moči, da sem prelistal še kakega znanstvenih,

beletrističnih ali političnih listov, katerih sem imel naročenih vse polno.

Toda ob nedeljah! Samo enkrat sem moral radi službe ostati doma in sem mislil, da mi praznota okrog mene izpije dušo. No, tudi drugod ni bilo mnogo bolje, naj sem šel že, kamor sem hotel. Našel sem pač nekaj tovarišev, a tudi ti so bili že tako otopeli v teh prokletih krajih, da nismo govorili cele ure drugega nego o pesku, terenu in o drugih takih dolgočasnostih iz našega poklica.

Edino, če sem se peljal v mesto, sem našel nekoliko izpremembe. Našel sem vsaj — ženske . . . take ali take, to mi je bilo skoraj že vseeno.

Zdi se mi po tem tvojem pismu še posebej potrebno, povedati ti to popolnoma odkrito in ti še enkrat priznati, da sem živel do zadnjega časa, kakor živi pač večina mladih moških . . . Nočem se niti opravičevati, še manj pa seveda bahati, — samo golo dejstvo ti kažem, da sem ustvarjen tako . . . Zate je pa še vedno čas, da presodiš, ali sem po tvojem ali ne.

Sto je stvari na svetu, ki vežejo ljudi na življenje, od najvišjih do najnižjih, od najvzvišenejših do najsmešnejših. Koliko jih je, ki jim ugaja v tej dolini solz samo radi dobre kapljice; drugi živi samo za svoj tarok; tretji za lov; a četrtemu — na primer meni — so ženske edina resnična strast. Če bi bil našel tam gori lepo, izobraženo dekle, da bi bil zvečer lahko ž njo malo pokramljal, bi se ne bil zganil nikamor več in bi si ne bil želel ničesar drugega.

Tudi zdaj si ne želim nič drugega nego prisrčnega, toplega kotička v veliki izbi življenja, in prav z očanskim nasmehom bom gledal izza zapečka, kako se drugi vrtijo in zabavajo in norijo spodaj po podu. Ne, ker bi bil že prestar za pod, ampak ker je moja narava tako, sem te povabil v zapeček, — dovolj bo prostora za oba, — in le, ker sem te spoznal med stoterimi na očeh, da iščeš tudi ti sogledalca in ne več soplesalca, sem se priklonil pred teboj! . . .

Kaj bi govoril drugače, Elga: ako bi bil našel žensko po svojem srcu, bi se bil že takrat poročil . . . Čutil sem, kako propadam vedno niže. Toliko mi je bilo namreč iz prejšnjih časov še ostalo, da sem se tega propadanja zavedal. Nazadnje pa ni bilo treba niti bogve kakega notranjega samoopazovanja, — dovolj, da sem se ozrl na kupe nedotaknjenih, niti ne vedno iz razvitkov vzetih biserov in knjig, ki jih je ležalo vedno več že po vseh oknih in stolih, in da sem si pošteno priznal, kako malo me zanima, brez

česar bi še pred letom ne bil mogel živeti. Kvečemu še kako staro historijo sem vzel v roko, kjer se vrši prav veliko stvari in prav hitro in brez vsakega utemeljevanja druga za drugo; zakaj tisto moderno brskanje po človeški duši mi je izpočetka hudo delo, ker se je zadel nož vsak hip ob moje lastne rane, sčasoma pa se mi je zdelo tudi vse, kar je prišlo pri tem na dan, vedno bolj neverjetno, čudno, abnormalno. Pozabil sem bil namreč že popolnoma, da se ljudje tam zunaj v velikem svetu neprestano razburjajo, da se jim čuvstva v duši neprestano pretakajo in menjavajo, kratka, da -- živijo . . .

Edino v meni, kar si je ohranilo svojo nekdanjo inteligenco, je bil — želodec. Ta se pa kratkoinmalo ni hotel sprijazniti s proizvodi naše gostilničarke. In čim bolj so zamirale moje duševne potrebe, tem bolj so rasle telesne. Če sem prišel v mesto, sem se najedel kakor ljuba živinica . . . Žalostno, a resnično . . . in meni je zdaj na tem, da ti podam verno sliko te žalostne, a resnične dobe...

Tu pridem slučajno enkrat med večerjo h gospodu učitelju; in videl sem, kako dobro se možu godi. Iz nič je znala napraviti njegova žena čudeže. In nisem nehal moledovati in ponujati srebrnjakov, dokler se me ni usmilila ter me je sprejela na hrano. In ker so videli, da sem dobra in poštena duša, so mi odstopili tudi še majhno, a svetlo in čedno opremljeno sobo v svojem stanovanju.

Zdaj sem bil že na boljem in en vzrok je že preminil za moje izlete v mesto, ki so se mi zdeli samemu vedno bolj nespametni. Pomisli, da je bilo sedem ur vožnje doli in sedem nazaj in da se za tistih par trenotkov spodaj res ni izplačalo prenašati vsega tega odletanja po slabih cestah in trošiti toliko denarja! Vrh tega sem se začel, odkar sem bil pri učiteljevih, neverjetno rediti in vsak znanec, ki me je srečal, se mi je v obraz zagrohotal, da se res že ni bilo več prijetno prikazati med ljudi.

Ah, včasih sem se izprva že sam prestrašil svojega mastnega, zabuhlega obraza in svojih topih, nedolžno zvođenelih oči . . . Brezdvomno je na svetu dovolj suhih tepcev in genijalnih debeluhov, a moja napihnjena lica so kazala prav gotovo, kako so se tudi v moji duši zabrisale že vse značilnejše poteze. Toda kmalu mi je bilo vseeno in sem prebolel še to . . .

Danes je že davno izplahnilo z mene onih tam gori pridobljenih dvajset kil in se je že davno spustila z moje duše zakriška maščoba. Toda nekaj mi je še ostalo: žalostno prepričanje, da imam — „razpoloženje za debelost . . .“ Kdor se je bil enkrat tako

spital, se opita lahko še drugič; in kogar je moglo dvoje samotnih let duševno tako ugonobiti, ni veliko trdnega v njem . . . Zakaj ravno samota je merilo in tehtnica . . . In po tej bridki izkušnji mi je docela jasno, kaj pomeni, če se spomnim sredi včasi že preveč burnega vrvenja z nekoliko otožnostjo tistih mirnih časov tam gori: samota, Kirka me vabi samo, da bi me izpremenila zopet v zakriško — živinico . . .

A preveč se zopet nočem poniževati . . . Prepričan sem, da ostanem sredi živega življenja, — ravno, ker je moji nekoliko leni naravi včasi že malo nadležno, — ob strani živahne, inteligentne ženske, — nič ne de, če je prav, kakor si ti, duševno nad menoj, zakaj ponosa vsaj imam dovolj, da bi se vsekdar potrudil, kosati se ž njo, — prepričan sem, da ostanem tako vsaj to, kar se zavedam, da nazadnje vendar sem: človek! . . .

Da, zakaj takrat nisem bil človek več! Izobraženec že nikakor ne. A tudi, če bi rekel, da sem se „pokmetil“, bi delal kmetom težko krivico. Tudi na duhu najbolj ubogi kmet vendarle nekaj misli: na svojo družino, svojo živino, svoje polje, svoje davke; včasi se razjezi, včasi razveseli, včasi zakolne in se včasi pobožno prekriža. Jaz nisem imel ne misli ne skrbi, ne žalosti ne veselja. Vsakega prvega so mi dali toliko in toliko denarja in jaz sem ga dal toliko in toliko naprej, da skrbijo zopet dalje zame.

V tem stanju torej sem se seznanil z junakinjo svojega dolgočasnega romana. Gospa učiteljeva ni mogla več sama zmagati vsega dela in si je vzela deklo, štiriindvajsetletno, krepko, zdravo žensko polnih udov in čednega obraza.

Ugajala mi je in jaz njej tudi. Še ako bi se ne bi naučil v tem času jezika, da sem ga govoril kakor rojen Zakrižan, bi bil takoj umel, da sva se našla — sorodni duši.

Tončka ni bila, kakor so bila domača dekleta; pogledala je bila že nekoliko po svetu in je vedela, kako se živi, da je prijetno in koristno na svetu.

Učiteljevi so menda kmalu opazili, kako je z nama; a kaj so hoteli? . . . Meni gotovo nič, in njej tudi ne, ker drugače bi bila zopet šla. In potem bi bili lahko iskali, predno bi bili našli tako! Dovolj je bilo, da ne pride stvar v javnost.

In bi tudi nikdar ne bila prišla in danes bi ti jaz ne pisal tega pisma, da ni postala moja ljubezen tudi še tragična . . .

Tončka in jaz sva se namreč strastno zaljubila drug v drugega. Ni vrag, — nekaj mi je le še ostalo od vse moje izobrazbe, in iz Janeza in Mice sem napravil Romea in Julijo.

Brigala sva se čimdalje manj za ves svet in živela, kakor se pravi, „samo še najini ljubezni“. In čisto nič več nisem videl v njej kmetske dekletke, ampak samo še lepo mlado bitje, na katerem in v katerem sem našel vsak dan nove lepote, ali: materialna ljubezen se je izpremenila v idealno. Videl sem takih ljubezni nekaj na deželi; in zakaj ne: povsod so nežnejši in surovejši ljudje; in če se najdeta tak nežnejši kmetski fant in taka nežnejša kmetka, mora biti tudi njuna ljubezen po tem. In zame je gotovo le častno, da je bila moja in Tončkina ljubezen sicer kmetka, toda idealna in ne brutalna kmetka ljubezen.

Toda brez šale in „kravja dekleta“ gori ali doli: to moram reči, da me to dekletko ni nikdar vprašalo: „Kaj misliš z menoj? Kako bo potem?“ Živela je samo trenotku; in to ne iz toploglavosti, in tudi ne, ker je bila socialna razdalja res tako velika med nama, da niti meni niti njej ni mogla priti misel o skupni bodočnosti na um, — ravno zato bi me bila lahko itak drugače izkoristila, — ampak edino, ker je bila požgala ljubezen, kakor hitro je začela resnično ljubiti, vse drugo v njej, da res ni več vedela, kaj dela . . .

Tončka je imela namreč, še predno sem jo spoznal jaz, svojega fanta že izbranega: mladega in zelo zalega človeka, ki je imel čedno hišo in nekoliko premoženja v sosednji vasi. In če govorimo v meščanskem žargonu, me je prve čase naravnost varala ž njim. Jaz pa sem bil človek, ki se je bil že davno prilagodil drugačnim razmeram in že davno ni sodil ljudi po meščanskih pojmih več. In zame je pomenila zato Tončkina nezvestoba samo naravno opreznost človeka, ki je še zmožen trezno misliti, da ne sune brvi za seboj v vodo, ko se je splazil samo malo — kontrabandirat na oni breg... Ubogi stvari se pač niti sanjalo ni, da tako temeljito pozabi pot nazaj . . .

No, in pozneje, ko sem ji bil onega že davno iztisnil ne samo iz srca, ampak tudi iz glave, mu že iz ozira do mene ni mogla praviti, kako se je bilo zgodilo ž njo . . . Tako ubogi Juri ni niti slutil, kako neenak je bil postal v teh zadnjih časih svojemu iskreno češčenemu patronu v mali podružniški cerkvi, ki je še vedno tako mogočno sedel na svojem konju, dočim je on, nesveti Juri, že davno ležal pod njim . . .

In tako je začel fant naenkrat naglašati svoje stare pravice. Tončka ni bila samo najlepše dekle v fari, ampak je imela tudi pet ali šest stotakov dote, da je šla služiti bolj le radi zlobne mačehe in ker je vedela, da je čaka pri učiteljevih lepo življenje. Če bi torej Jurju že do dekleta samega ne bilo, bi ne bil maral izgubiti Tončkinih srebrnjakov, katerih uporabo je bil že tako lepo preračunal. Pomagala sta mu tudi njen oče in mačeha in še njegovi starši so bili vsak hip nad njo in so ji obetali raj v svoji hiši.

Tončka se je zatekla k meni in jaz naj bi jo bil branil. V prvem hipu sem seveda vzplamtel in malo da nisem izdrl s stene obeh svojih dijaških mečev, ki sta križem visela nad mojo mizo, ter šel na pot kakor nekoč slavni Cervantov junak. Ali kakor hitro sem bil sam, je posijal po dolgem času zopet en žarek razuma v mojo ubogo glavo . . . In pri tej sicer borni, a vendar nenavadni razsvetljavi sem začel razločevati, kako je pravzaprav v moji celicitemnici . . . O pajčevini, prahu, smeteh niti ne govorim . . . Kar je bilo, je bilo . . . In morda je bilo celo prav, da je bilo tako . . . Zakaj zavedal sem se, da bi drugače pač ne bil strpel tu gori, ako bi se ne bil duševno kraju primerno opremil. Toda to sem videl zdaj, kako bo tu notri čez dve leti, čez tri leta, ako čimprej ne odprem vseh oken ter pošteno ne prezračim . . . Slednjič vendar nisem prišel zato na svet in nisem zato študiral skoraj dvajset let, da ščitim med temi tujimi kmeti Mrakovo Tončko proti Selanovemu Jurju . . . Naj me potegne še ta bedasti prepir v svoje vrtince, naj izrabim v tem smešnem boju še to malo intelligence, kar mi je je še ostalo, kak pridem potem zopet med ljudi?... Opomniti moram namreč tudi, da je bilo i moje strokovno delo, zdaj ko je bilo vse že lepo izmerjeno in določeno, skoraj še samo mehanično, in so mi ležali torej moji možgani kakor kepa testa v lobanji.

Posijal je žarek v mojo glavo; a luči ni več prižgal, ker je bil že celo stenj izpreperel . . . In ko je ugasnila svetloba od zunaj, je nastala zopet tema v njej . . .

Vem, zdelo se ti bo kljub vsem mojim pojasnilom še vedno čudno, neverjetno, kako more v tako kratkem času tako popolnoma propasti človek, ki je vendar vsaj srednje inteligenten: toda pozabiti ne smeš, da v tem, koliko ostane kdo vedno in povsod sam svoj, ne odločuje toliko intelekt, nego veliko bolj trdnost značaja, — neke vrste neobčutnost, takorekoč neka — skorja čez dušo, če še tako tanka in nežna. Ta skorjica jo potem izolira, da ne more več noben dotik življenja prav do nje, a da se tudi ona sama ne more več

prosto razliti ven v življenje . . . In tako se tudi drug drugega ne moreta izsrkati več . . . Mi pa, kar nas je s tako popolnoma nago, na širni, odprti planjavi ležečo dušo, ne moremo nič za to, niti če se napije v dolgih prelestnih nočeh iskreče se rose, da požene na njej tisočero cvetje, niti če ji izsesa enoličnost vse sokove, da razpoka kakor izsušena gruda in ovne vse, kar je raslo na njej . . .

Nočem pa reči, da je bilo z mano res prav tako. Res, da je že davno posahnilo izbrano gosposko cvetje, da so bile zanemarjene in s plevelom preprežene vse tiste lepo izmerjene in ogrebene gredice iz nekdanih dni; toda zato je bil pa ta plevel sam res lep . . . Ali, kakor sem ti rekel že prej: bil sem postal sicer kmetski fant, toda idealen kmetski fant . . .

In ravno zato sem igral tako neumno vlogo! . . .

(Konec prihodnjič.)

Iz cikla „Spomini“.

Kjer morje z lovorom šumeče govori,
sva šla v večer v sijaju zlatih zvezd.
Kot blesk noči ji bila je prelest,
kot zvon njen glas, ki skoz somrak drhti:

„Ko z usten drugi pil boš kdaj ljubavi med
in drugi verujoče streš srce,
mordà te vroče objemo roké,
da curek ti krvi óbraz zalije bled.

„Kedar ljubav pa mojo sveto umoriš,
poljubim te kot svečenik oltar,
kot v gori cedro divjajoč vihar,
kot Magdalena v prahu sveti, večni križ.“

Ovile so tresoč se njene me roké —
šumelo morje je svoj divni spev,
skoz gaj je čudodaljen šel odmev.
Drhteč sem jo objel: „Jaz ljubim, ljubim te! . . .“

Vojeslav Molè.

Iz dolgega časa.

Spisal dr. Ivo Šorli.

(Konec.)

ravzaprav me je vendar sram, če se spomnim... Ne zato, ker se je zgodilo vse to: izpolnilo mi je dve leti mojega življenja; in vredno je, da se do konca hvaležno spominjamo vsega, kar je človeku napolnilo tudi le en hip. Toda način, kako sem se takrat vedel, mi kaže, kako popolnoma sem bil postal že — Zakrižan . . .

To pa je bilo tako: Juri ni hotel odnehati več od svojih pravic, sem rekel. Seveda bi bilo treba pred vsem, da bi mu bila Tončka sama povedala, ali ga mara ali ne, oziroma naravnost, da ga ne mara. Toda Tončka je menila naenkrat, naj bi bil storil to jaz . . . Kadar pride zopet k njej v kuhinjo, naj bi stopil jaz ven in mu povedal, da je moja in da je ne dam nobenemu drugemu, torej tudi njemu, Jurju, ne.

Seveda se mi je zazdela stvar vnovič nekóliko prebedasta in za hip sem se resno pomišljal, ali bi ali ne. Celó prigovarjal sem ji, naj sama pomisli, kaj bi to pomenilo, če stopim jaz sam kar tja ven pred vso faro in jo proglasim javno za svojo . . . svojo . . . res ne vem, kako bi rekel . . . Mislim sem že, da me zapraša vsaj zdaj, kaj mislim ž njo . . . Zakaj tako omejena Tončka pri zdravi pameti ni bila, da bi ne bila spoznala, kake odločilne važnosti morda za vse njeno življenje je bil ta trenotek. Toda ubogo dekle ni bilo več pri čisti pameti . . . Samo ljubilo je, samo čutilo je in ni mislilo ničesar več . . .

In jaz tudi ne. Saj drugače mi vendar ne bi bila tako zavrela kri, ko sem ga še isti večer zaslišal naenkrat zunaj surovo kričati nad njo, in ne bi se bil potem zakadil s tako besnostjo vanj, da je obstal z odprtimi usti pred menoj.

To se pravi: nekaj časa je bil pač presenečen in celo preplašen, toda potem me je gledal popolnoma mirno; in ko sem nehal, me je zaprašal z neverjetno impertinenco, kako da se mešam v tuje zadeve, ki mi niso čisto nič mar . . . Tako je prišla zdaj vrsta name, da nisem vedel, kaj bi mu odgovoril . . . Nehote sem

pogledal Tončko, da bi našel pri njej svet, kaj naj rečem in ali naj res z eno besedo povem vse . . . In glej, v resnici je stala tam, ponosno zravnan, na boj pripravljena, in je gledala naravnost sem name, prosto in mirno, naj povem vsemu svetu, da se ljubiva . . .

Kako bi človek rekel? . . . Glej, v majhnih stvareh ste ženske vendar bolj velike nego mi . . . To se pravi: mi govorimo, da ste majhne, ker smo dali samo zunanjim stvarim naslov velikih, in se skrbno trudimo skriti še tisto malo čuvstev, kar jih imamo. Toda globoko v sebi vendar ne moremo zatreti spoštovanja, ki ga nam tako često izsili preprosta ženska gesta, en sam globok pogled iz ženskih oči, ena sama težka beseda . . . In morda samo zato nočemo priznati, da je bila ženska v takem in takem trenutku velika, ker je nas same našel majhne, strahopetne, zaničljive . . . In ker so ljudje na svetu, ki pravijo, da je vse prav, kar se zgodi, oziroma, da je vse naravno in zato v najžalostnejšem pomenu besede prav, bi rekel takole človek, da je prav, ko je tako . . . Sredi vrtinca čuvstev, gnana od močnih straši dalje in dalje, ženska često ne zna izmeriti globočine, v katero se hoče vreči. A tu jo zgrabi oprezní mož za roke, jo pridrži in reši marsikdaj i njo i sebe . . .

Tako sem storil takrat jaz . . . Res, da sem stal potem osramočen in s povešenimi očmi pred njo . . . jaz, ki sem bil prečital že nešteto tirad o ponosni prostodušnosti in se navduševal ob njih, — osramočen pred navadnim kmetskim dekletom, ki se ji je bil dvignil sam iz sebe v duši odpor proti le eni klavrní laži v njeni veliki, samozavestni ljubezni . . . Toda, da je takrat nisem zatajil, te najine ljubezni, ne vem, ali bi bila jaz in Tončka — še na svetu ali ne, zakaj Jurjeve grozne oči niso obetale nič dobrega, posebno ko je bil dečko znan, da se ni dobro šaliti ž njim. Ampak recimo tudi, da bi se bil kar obrnil in šel, Tončka danes gotovo ne bi imela lepega doma in bi se morala klatiti bogve kod po svetu okrog . . . Ti bi rekla, da bi bilo morda še bolje zanjo; a jaz sem tega mnjenja, da se ljudje v vse vdado, samo če se jim dobro godi, in da so tiste historije o srcih, ki ne morejo pozabiti, le bolj literarne vrednosti . . .

Tako sem rekel torej Jurju, da se nikakor nočem mešati v njegove stvari, ampak da sem mislil, bogve kdo da je zunaj, ko sem slišal tako kričanje; in vrhutega sem mnjenja, da je Tončka tako dekle, ki gotovo ne zasluži, da bi se kdo znašal nad njo.

„Saj se nisem hotel znašati,“ se je opravičeval Juri ves v zadregi, „ampak tega ne morem razumeti, zakaj se sedaj naenkrat

kuja, ko je bilo že vse dogovorjeno.“ Potolažil sem ga, da ji pač ni lahko kar tako pustiti gospe učiteljeve, s katero sta kakor prijateljici; da je Tončka itak še premlada; da je sploh bolje, če ne sili in počaka, da mu ona sama pove, kdaj je pripravljena; zakaj ženske da imajo često svoje muhe, ki jih nam ne morejo povedati kar na lepem. Tako je potem pomirjen odšel in je priporočil Tončki samo še, da ji doto rad zavaruje na hišo, če se boji zanjo.

S Tončko sva ostala sama.

„Če je tako, potem je itak prav!“ je skomizgnila malomarno. Vpraševal sem jo, kaj hoče s tem reči, razlagal ji svoje ravnanje, prigovarjal ji, naj sama izprevidi, — bilo je vse zaman; nobenega odgovora nisem več dobil . . .

Tiste dni nato se me je trdovratno izogibala. In ker sem se čutil krivega pred njo, sem se ji bližal tudi jaz le toliko, kolikor je bilo treba, da ne opazi, kako se sam zavedam, da sem klavrno ravnal. Sicer pa sem se itak bal njenega očitanja in mi je bilo skoraj ljubše, da se mi izumika . . .

In prišlo je, da sem izvedel šele od gospe učiteljeve, da se Tončka poroči že v enem mesecu.

Da se razumeva: niti na um mi ne pride, da bi pripisoval dekletu bogve kaka „čuvstva“, ker je šlo in se je „vrglo drugemu v naročje“ . . . Ampak toliko je gotovo, da ji je moje vedenje naenkrat odprlo oči in da je spoznalo, kaj je čaka, ako se ne spametuje. Užalil sem jo bil, to je; in kadar je človek užaljen, vidi hipoma tudi drugo, gršo stran vsake stvari.

Kar se tiče mene, sem vzel zdaj ta Tončkin sklep čudovito mirno na znanje. Ne da bi se je bil naveličal ali sploh želel odkrižati, ampak to sem čutil, da je padla težka odgovornost z mojih ramen, ko je bila sama odločila tako . . . In ker si laskam, da imam poseben dar, prilagoditi se vsakokratnim razmeram svojega življenja, ter posebno spretnost, dokazati samemu sebi, da ta ali oni udarec pravzaprav ni bil ravno tako hud, da ta ali ona neprijetnost pravzaprav ni bila tako neprijetna, se mi je posrečilo tudi zdaj določiti, da je vrednost moje rešitve iz ljubezenskih spon višja nego moja izguba: takorekoč popolnoma trgovski postaviti ceno i enemu i drugemu in si potem še čestitati, da nisem napravil slabe kupčije, posebno z ozirom na to ne, ker se je naše delo bližalo itak že koncu in je bilo pričakovati, da me prestavijo že y kratkem kam drugam. Naredil sem se torej, kakor da sem preponosen, da bi se komu vsiljeval, in sem pogledal še vstran, če sem imel Tončko srečati.

To se mi je zdelo pa vseeno čudno, da se je tudi ločila brez pozdrava, in hudo mi je bilo, da ji nisem tako čisto nič več . . . Otožno sem gledal za njo, ko je stopala tja doli po vasi proti svojemu domu, tako čvrsta, polna in zdrava in zame za vedno izgubljena . . .

Tiste čase pred poroko sem prišel večkrat mimo njene hiše, nego je bilo neogibno potrebno . . . Rad bi ji bil dal vendar še kaj malega v spomin; saj sem se imel zahvaliti edino le njej, ako to dvojje let ni bilo popolnoma zavrženih, izgubljenih . . . Toda kadar me je zagledala že od daleč, se je takoj umeknila v hišo in mi je brezobzirno pokazala, da grem lahko dalje . . . To je pa zdaj že docela presegalo moj razum; zakaj junakinja kake moderne novele slednjič Tončka vendar ni bila, ki bi ji bila ena sama beseda potrla vsa kolesca v duši, da bi se bila začela vrteti ravno na nasprotno stran . . . Morala je imeti torej še kak vzrok . . . Toda kak? . . .

Prišel je potem dan njene poroke.

Ljudje so govorili, da še niso videli lepše neveste, in jaz sam sem ostrmel, ko sem jo zagledal. In mislil sem, da bo vsaj danes bolj prijazna z menoj in da sprejme moja voščila. Toda tudi zdaj se je obrnila vstran, da se ji nisem upal več približati.

Naše delo se je bližalo zaključku in treba se je bilo lotiti sklepnih računov. Moj šef je prav takrat obolel in prišel je naslednik, kateri ni imel veliko vpogleda v vse to, kar se je bilo izvršilo tu gori. Tako je prišlo name skoraj dvojno delo. Vdal pa sem se mu bil zdaj, ko nisem imel nikakih drugih stvari po glavi, z vso odločnostjo in se zakopal med akte, da sem prav nevljudno zago-drnjal, ko je potrkal nekega dne nekdo na moja vrata.

Bila je Tončka. Presenečen in razveseljen sem jo sprejel in sem jo peljal na naslanjač. Zdela se mi je nekoliko upala, za spoznanje ovela na obrazu in tudi njene oči so bile postale vse žalostne . . . In predno sem jo mogel kaj vprašati, sta ji privreli dve veliki solzi iz njih.

„Kaj ti je Tončka?“ sem vzkliknil prestrašen. „Ali se je kaj zgodilo? Ali je surov s teboj? Ali . . .“

„O, nič ni,“ je odgovorila. „Še predober je, ko ne zaslužim . . . in nisem mislila, da bo tako . . . Ampak jaz ne morem več živeti . . . jaz ne morem več živeti . . .“

. . . namreč brez — mene da ne more več živeti! . . . Pa da je vedela že poprej skoraj za gotovo, da ne bo in da ne bo mogla . . . In samo zato da se me je one zadnje dni tako izogibala, ker ni imela poguma, da bi se bila poslovila od mene . . . in ker

ji je bilo preveč hudo, ko je spoznala, kako lahko da sem jo bil prepustil drugemu . . .

Presenečen sem stal pred njo . . . Kaj je res mogoče, da se zaljubi preprosto kmetsko dekle tako globoko, sem premišljeval. Toda le v prvem hipu sem si stavil to vprašanje in samo iz navade . . . iz navade nas mestnih ljudi namreč, ki si ne moremo misliti, da ima preprost človek lahko prav tako srce kakor mi in morda čisto še boljše . . . Poznal sem Tončko vendar dovolj, kaka mehka, pohlevna, vdana dušica je bila, — kolikokrat mi je bilo naravnost mučno, ko sem občutil tudi v najnežnejših trenutkih, da se ne more povzpeti čez misel, da ni samo moja pokorna dekla, trepetajoča vsak hip, da mi v čem ne ugotovi in da jo pošljem trdo od sebe; . . . in zavedel sem se takoj, da bi mi dvom o iskrenosti njenih čuvstev niti ne bi bil smel priti . . . In zavedel sem se, da sem ji dolžan vsako — žrtev . . .

Ravno včeraj sem čital v nekem listu kratko poročilo o mladi ženi, katera se je dala po dolgem ustavljanju zavesti prošnjam svojega oboževalca, da je zbežala ž njim; že čez nekaj dni pa je spoznala, kaj je storila, in je pisala soprogu, naj ji odpusti, ker ni šla z onim iz ljubezni, ampak samo zato, ker se ji je bil — smilil. . . . Soprog ji je res odpustil, poročevalec pa je napravil na njegov račun ironično opazko, ker ji je — verjel . . . Moj Bog, kakor bi bilo to res tako neverjetno! Kakor da bi se ne zgodilo vsaj pol neumnosti v ljubezni samo in zgolj le iz — usmiljenja! . . .

Smilila se mi je, kakor je ihtela zdaj vsa sključena pred menoj, in zato nisem poslušal svojega razuma, da bi ji bil rekel, naj gre in se vda v svojo usodo. Zakaj moj razum mi je rekel takoj, da pričnjam nevarno igro in da je postavek v njej veliko previsok . . .

Pa sem že tak človek . . . In Tončka se je prikradla vsak teden po dvakrat k meni . . . Trepetal sem sicer vsakikrat, da bi je kdo ne videl in da bi ne zavrelo po vasi . . . zakaj ne vem, kaj bi se bilo zgodilo . . . A to bi bil že vse tvegalo . . . saj mi itak ni ostalo drugega, ko me je bil povlekel vrtinec zopet vase, . . . samo ako bi Tončka ne bila postajala vsak dan bolj . . . kako bi rekel? . . . vsak dan bolj — nadležna . . . Že tisto je bilo kajpak gotovo, „da brez mene ne more več živeti“. Ampak na tej podlagi naj bi zdaj jaz pomislil — dalje . . .

In sem res mislil . . . Hm, večno tukaj ostati nisem mogel, — kvečemu bi se bil moral potegovati za službo občinskega tajnika —, vzeti bi jo bil moral torej s seboj. Nazadnje . . . izučila bi se lahko

za kuharico in človek bi si ustanovil v mestu nekako lastno quasi-ognjišče . . . Kaj bi koga brigalo? . . .

Že sem bil na tēm, da bi ji predlagal to pot, ne da bi bil pomislil, kaj poreče k temu njen mož, ko je naenkrat počilo . . . Neki hudoben sosed je bil opazoval dalje časa, da zahaja mlada Selanovka redno k meni, in ko se je bil slednjič popolnoma prepričal, kake vrste so ti poseti, je zbral hitro pol vasi, da so jo počakali, ko je prišla iz hiše . . . Učiteljevih, ki bi se bili drugače reve gotovo usmili in rekli, da je hodila vse te čase vedno le k njim in k nobenemu drugemu, slučajno ravno ni bilo doma, — lopov je to najbrže vedel in je zato izbral ta trenotek. — In tako ni imela nobenega izgovora in je stala kakor plaha ovčica sredi tolpe volkov... Kri mi je zastala v žilah, ko sem pogledal doli in videl . . . In v enem samem hipu sem že imel svoj samokres v žepu in sem ji tekkel na pomoč.

Tiščalo je vsaj deset teh divjakov in furij v njo in kričalo, ko sem priletel naenkrat jaz mednje.

„Kaj ji hočete? Kdo ima kaj opraviti ž njo?“ sem zakričal in sem se ozrl tako divje čeznje, da je nastal za hip smrtni molk, toda le za toliko časa, da so se jim razmajala odprta usta; zakaj potem se je usulo s tako silo čezme, da bi se bil gotovo zapotekel nazaj, ako bi ne bil čutil v žepu varnega orožja. Tako pa sem se postavil še drznejše prednje in sem jih prav s tem popolnoma zbegal, da so molče strmeli vame, ko sem jim odrekal pravico, da se postavljajo za sodnike komu. Ali mislijo, da je človek, ki je toliko let študiral, kakor so oni: živina? Ali poštena ženska ne sme v pošteni hiši malo počakati, če ne najde ljudi doma? Ne gre samo zanjo, gre tudi za mojo čast, če si ji upa kdo pred vsemi ljudmi očitati kaj takega, in jaz da bom tožil vse po vrsti.

Skratka, ustrahoval sem jih popolnoma, in Tončka je lahko mirno odšla.

„Pojdite zdaj!“ sem ji rekel z veličastno hladnostjo; „in če se vas drzne žaliti še kdo, pridite mi povedat, da obračunim jaz ž njim!“

O, bil sem velik hinavec takrat . . .

Ampak seveda . . . taki nezasluženi uspehi so le trenutni . . . Pol ure pozneje že gotovo nihče več ni verjel moji krinki. Da vsaj njen mož ne, sem se lahko kmalu sam prepričal . . .

Ni pretekla namreč še ena ura, ko je planila Tončka, zasopla in prestrašena kakor preganjana srna, v mojo sobo . . . Moža da so

že našuntali in da se je spustil z gnojnimi vilami za njo in da jo hoče ubiti . . . In predno sem mogel le misliti, da bi jo pomiril, se je zaslišalo spodaj strašno kričanje in hip pozneje se je zaletel nekdo v vrata, katera je bila Tončka zaklenila za seboj.

Pogledal sem doli in sem videl Jurja. Vile so se mu bile zapičile tako globoko v les, da jih ni mogel izpuliti več, zato pa je tem besneje rjovel. Zbiralo se je okrog njega vedno več ljudi in niti dvoma ni bilo, da mu hočejo bestije pomagati . . .

Tončka je trepetala v kotu in si je pokrivala s predpasnikom obraz, kakor da se hoče tako ubraniti napadalcev, če bi vdrl v hišo . . . Spodaj je naraščal hrum vedno bolj in psovke na naju uboga grešnika so bile vedno bolj jasne . . . Razumel sem tolpo popolnoma: greh je bil za ta mali kraj, za to preprosto, nepokvarjeno ljudstvo tako nov, tako strašen, tak insult njih naravni sramežljivosti, da sem moral biti pripravljen na najhujše, ako bi me dobili v svoje preproste, nepokvarjene pesti . . . Tako sem pregledal torej z vso skromnostjo še enkrat svoj samokres in sem sklenil, da se branim do skrajnosti.

V tem trenutku sem zaslišal na ulici nov hrup. Planil sem k oknu in sem zagledal učitelja in njegovo ženo obkoljeno od vseh strani . . . Saj veš, da v takih krajih učitelje itak, rekel bi, že skoraj instinktivno mrze, in treba je le najmanjšega povoda, da izbruhne mračna, toliko časa zadrževana strast. In ti ljudje so mislili, da se jim je ponudil tak povod sedaj . . . Onadva namreč, učitelj in gospa, da sta že davno vedela za to pohujšanje v svoji hiši in da sta ga še skrivala ter potuho dajala. In če ju ne dasta zdaj ven, babe in tistega luterana, da jima vlomijo v hišo in razbijejo vse, kar najdejo. Sploh pa da bi bilo najbolje, če bi tako zalego hudičevo . . .

. . . Da, draga moja, v tem hipu sem videl, da imajo vrage že zdaj zares . . . Vsaj deset pesti je že krožilo od daleč okrog učiteljeve glave, drugi so bili zastavili pot v hišo in ženske so vreščale vse vprek proti gospe . . . Jasno mi je bilo, da ni izgubljati niti trenutka več. Zgrabil sem zopet samokres in zdirjal doli. In zopet sem stal sredi tolpe: toda zdaj bi sam zase ne bil ničesar opravil, da niso videli, kako se je zasvetilo v moji iztegnjeni roki . . . Tu-intam je kriknul kdo, in naenkrat je bilo precej prostega prostora okoli mene . . . Pomignil sem hitro oblegancema, naj skočita v vežo, in sem napel petelina.

„Ali se mi spravite, ali ustrelim!“ sem zakričal . . . A vrage vedi, zdaj se ni premaknil nobeden več. In naenkrat se zakadi suh

dedec, ki me je sovražil že od prej radi baje premajhne odškodnine za njegov svet, tik predme in mi zakriči prav v obraz:

„Kaj misliš, da se te bojim, jud? Ali mišliš, da ne poznamo postav? Tisto rajši povej, če si upaš, ali se res ni hodila vlačit k tebi, ali . . .“

Seveda je povedal vse tako surovo, da se mi je kazalec že nategnil . . . Toda naenkrat se mi je zazdelo, da res ni vredno. In začutil sem se do oblakov čez vse te stupidne, živinske obraze, ki so zijali od vseh strani vame, in malomarno sem povetil roko . . .

„Da, k meni je hodila,“ sem rekel in sem se jim zasmel. „In zato je hodila, ker je moja, čeprav vi tepci tega ne razumete. In zdaj bo pri meni, dokler se bo meni zljubilo, in kdor hoče kroglo v svojo neumno bučo, da bo imel vsaj nekaj notri, naj pride ponjo?“

Kadar dela človek dovtipe, mora paziti ne samo, da niso slabi, ampak tudi, da so na mestu. Moj je bil gotovo dober, a da ni bil na mestu, mi je pokazalo najmanj deset rok, ki so segle istočasno vsaka po svoj kamen . . . Predno sem se zavedel, mi je priletel Jurjev tik mimo glave, da sem na streljanje popolnoma pozabil in da sem bil z enim skokom v hiši . . . Bliskoma je zaloputnil učitelj vrata in potegnil zapahe čeznje. In potem smo se spogledali.

„Kaj pa vraga počenjate, gospod inžener?“ me je zaprašal učitelj prav kakor Heinejev kapitan: „Doktor, sind Sie des Teufels?!“ . . .

„Pokazati sem jim hotel mevžam, da se jih ne bojim!“ sem rekel zaničljivo in sem šel naprej.

Ampak zaradi tega smo se jih vseeno bali vsi, kar nas je bilo v oblegani trdnjavi, eden malo manj, drugi malo bolj . . . Zakaj s svojo izjavo sem bil sovražnike popolnoma razdivjal, da so razbijali po vratih kakor obsedeni. Vasica ni imela ne duhovnika ne nobene druge veljavne osebe, da bi bila ljudi pomirila. Bil sem sicer prepričan, da bi jih z učiteljem le pregnala, ako bi res vdrli, ker sva imela vsak kar po dva samokresa, toda dokler ni, da res mora biti nihče rad ne mori. Tako je bila res prava sreča, da je imel gostilničar v pritličju del svoje zaloge, in so bila zato vrata nenavadno močna in vsa okna omrežena. V nadstropju pa smo imeli . . . že radi solnca zaklopnice zaprte, da se je slišalo samo, kako je kamenje odletalo.

Da bi prišli torej noter, ni bilo take nevarnosti; toda drugo vprašanje je bilo, kako pridemo mi ven . . . Kmet je trdovraten, če se enkrat loti; in čisto mogoče bi bilo, da nas čakajo, dokler se ne

prikažemo. Zdaj šele sem se spomnil telefona. Poklical sem hitro sosednjo postajo in naprosil, naj nam pošljejo orožnike na pomoč. V pol ure so bili z vozom že lahko tu.

Med tem časom se je obleganje nadaljevalo, le da brez posebnega uspeha. Slišali smo gostilničarja dvakrat protestirati, češ, da je on gospodar, a manjkalo je jako malo, da niso pretepli še njega; to njegovo hišo pa mu je krstil nekdo z nespoštljivim izrazom, ki ga je imel očitvidno še od vojakov.

Kar nas je bilo znotraj, smo stali vsak pri svojem oknu in smo gledali iz varnega zavetja doli. Zakaj mučno bi nam bilo, ako bi morali govoriti . . . To, da je hodila Tončka tudi še, odkar je bila omožena, k meni, je bilo učiteljeve gotovo skrajno presenetilo in tudi neprijetno zadelo, da bi se vsaj v prvem hipu ne mogli prijazno meniti ne z enim ne z drugim . . . Tončko je bilo tako sram, da je bila skrita skoraj z vsem gorenjim telesom za svojim oknom. Meni pa tudi ni moglo biti ljubo, da je radi mene vsa vas pokoncu in da bo govoril že v enem tednu ves svet o mojih čudnih doživljajih . . . Naprtil sem si bil s svojim smešnim junaštvom onole kmetsko bunko tam . . . tako sem jo v svoji plemenitosti v resnici že imenoval . . . za vse življenje na hrbet in sem se lahko kar pripravil, kako me pozdravijo moji kolegi, ko bodo videli, kak imeniten okus imam . . . Besno sovraštvo do nje se me je polaščalo bolj in bolj. Da bi bila sama, bi ji bil dal gotovo vsaj umeti, da je že več nego nadležna s svojo „ljubeznijo“, ki si je nihče niti ne želi . . . In če bi bil zdaj spodaj med tolpo, do katere je privrelo to uro v meni tudi že zgolj kastno sovraštvo do vrhunca, bi bil brez usmiljenja, — ne samo brez usmiljenja, ampak naravnost s krvoločnostjo ustrelil . . .

Kmetje so se bili že nekoliko pomirili, in videti je bilo, da hočejo samo še stražiti, ko se je zaslišalo naenkrat drdranje in se je prikazal takoj nato izza vogla voz s tremi žandarji. Poskakali so ročno na tla in stopili med ljudi. Kratko izpraševanje in potem kratko povelje, naj se razidejo . . .

Treba je pomisliti, kako spoštovanje uživa orožnik med takimi ljudmi, da se razume, kaj pomeni, če se jim ustavijo. In tu so se jim res ustavili . . . Toda mrkih mož menda ni bila volja, da bi se dolgo pričkali: naenkrat in istočasno so se povесili bajoneti, da so ljudje preplašeno odskočili . . .

Samo Jurja bogve kaj da ga je bilo prijelo . . . Čudno je zakrilil in kakor večša v ogenj je silil v smrtonosna bodala . . . Toda

že ga je držalo šestero trdih pesti in predno se je mogel braniti, je imel železne okove na rokah . . .

To je iztreznilo tudi druge. V hipu je bilo vse razkropljeno, in orožniki so potrkali na naša vrata.

Hiteli smo jim odpirat. „Tu ni druge pomoči, nego da greste z nami!“ je odločil postajevodja kratko. Ozrl sem se v zadregi okrog sebe, obstal za hip z očmi na Tončki in sem zardel.

„Seveda jo morate vzeti s seboj!“ se je oglasila gospa učiteljeva, ki je bila morda spoznala moje misli. „Ona je še v večji nevarnosti nego vi!“

Orožniki so bili istega mnenja, in zdaj sem se vsaj delal tudi jaz, kakor da se mi zdi to popolnoma po sebi umevno. V resnici pa sem iz vse duše preklinjal svoj bedasti položaj in bi bil najrajši ubežal.

Napregli so še dva konja, in potem smo se razvrstili: jaz, Tončka in postajevodja smo stopili v prvi, ostala dva orožnika z neprestano zmerjajočim Jurjem v drugi voz . . . Bič je počil, in odpeljali smo se v diru, kajti vaščani so se bližali že zopet od vseh strani; in prav videti jim je bilo, da bi Jurja radi rešili, če bi si količkaj upali.

S Tončko sva sedela zadaj, postajevodja nama nasproti. Bilo je prav tako, kakor da sva aretirana tudi midva . . . In res so zijali ljudje, koder smo se peljali mimo, še veliko bolj na naš voz nego na oni. Prijetna vožnja ta menda pač ni bila . . . Sedel sem sključen na svojem prostoru in se nisem upal nikamor ozreti. Tončka si je brisala vso pot oči, in to me je še bolj dražilo. Že nekaterikrat sem hotel reči, da bi stopil rajši z voza in šel peš dalje, a občutil sem vseeno, kako bi bilo sramotno, popustiti svojo „prijateljico“, ki bi jo bil najrajši sunil z voza . . . Ozrl sem se dvakrat, trikrat po strani nanjo, in vedno bolj se mi je zdela zoprna . . .

A šele, ko smo zavili v trg in smo srečavali gospodo ter se je potem voz ustavil in je skočila Tončka nerodno z njega na tla! . . . To široko, štirivoglato, okorno kmetsko žensko sem ljubil torej skoraj dve leti, zaradi takega tesla sem počenjal vse te neumnosti! . . . O, in zdaj se še drzne buliti s temi svojimi topimi očmi vame, tu sredi vseh ljudi, — stopiti prav tik k meni in me vprašati, kaj neki store z — nama . . . „nama“! . . . Mislil sem, da jo zgrabim z obema rokama za vrat!

Jurja so odpeljali, in s Tončko sva bila seveda prosta. Spoznal sem, da je najbolje, ako grem takoj k našemu voditelju in mu sam povem, kaj se mi je dogodilo.

„Počakaj tukaj!“ sem rekel Tončki osorno in sem se odpravil h gospodu stavbnemu svetniku.

Poslušal me je mirno, potem pa se je naenkrat veselo zasmel.

„Saj smo že nekaj slišali, da se vam tam gori ni ravno slabo godilo; a da se bo tako tragično končalo, seveda ni nihče pričakoval. No, in kaj mislite zdaj, ko je gospodar priklenjen in zelnik bolj vaš, nego vam je najbrže ljubo?“ . . .

Deviško sem zardel in nisem vedel, kaj bi rekel.

„Ah, ne bodimo vendar tako nerodni!“ se je zopet zasmel starina in mi je pomežiknil. „Veste kaj: pojdiva prosit sodnika, ki je pameten človek, da ubogega možaka zopet izpustijo, ko ni napravil pravzaprav nič hudega, in potem mu ponudite vi nekaj stotakov, da vzame žensko zopet nazaj. On bo zadovoljen, da je na tako lahek način profitiral še eno doto, vi si pa tudi lahko še čestitate . . . Če bi bil Bog blagoslovil vaš zakon z njegovo Dulcinejo, — kaj ji je menda tako ime? — bi vas bilo stalo itak še več in bi se je ne bili tako izlepa odkrižali . . .“

Jezilo me je, da se tako nesramno norčuje iz mene, a kaj sem hotel? In storila sva tako.

Juri je sicer še nekaj časa rohněl, a ko je spoznal, ne samo da ne bo zastonj, ampak da mu prinese ženina nezvestoba v hišo, kolikor bi mu sto let njene zvestobe ne bilo, smo se slednjič pogodili; in celo prisegel je, da se nad ženo ne bo niti z besedami niti z dejanji maščeval.

Zdaj šele sem šel sam poiskat Tončko, da ji sporočim to veselo vest . . . Samo gledala me je z nepopisno grozo v očeh in me ni mogla umeti. Toda, ko me je slednjič umela, ker sem ji razložil vse tako modro in lepo, ni rekla ničesar več in se je samo obrnila in je šla . . . Imel sem pripravljenega tudi zanjo nekaj denarja, a zdaj, ko sem gledal presenečen za njo, sem razumel, da se z denarjem vendar še ne kupijo vsi ljudje . . .

Jaz se seveda nisem vrnil več v Zakriž. Poslali so nekoga drugega gori, mene pa v mesto, v centralni urad. „Ker ste se baje tako imenitno naučili deželnega jezika!“ . . . mi je pomežiknil naš stari lisjak. V centrali je bilo treba namreč obračunati še z nekaterimi delavci in kmeti, in jaz sem govoril ž njimi, kakor bi me Bog ne bil prinesel čez pet kronovin mednje.

V mestu sem se začel, — dovoli mi izraz! — zopet luščiti . . . Ali pravzaprav: začel sem se že na oni vožnji iz Zakriža v trg, in tu se je prelevljanje samo nadaljevalo. Sedel sem zopet v kavarni

in sem čital. In kakor sem tam gori polagoma polzel vedno niže navzdol, tako sem se tukaj počasi kobacal zopet navzgor . . . Zopet so se mi zazdele lepe stvari, ki so se mi videle takrat neumne, in iznova mogoče, ki jih tedaj nisem več verjel. In ko sem bil spravil že vso rjo s svoje duše, da je dobila zopet bleska, kolikor ga je nekoč imela, in da je zopet rezala, tedaj me je stresla groza, če sem pogledal, koliko se je bilo nabralo nesnage na njej . . .

*

Obširen sem bil, zelo obširen, ljuba Elga! . . . A morda je že v tem, kako sem ti pripovedoval o vsem tem, veliko značilnega zame, in jaz želim, sem rekel že začetkoma, da si napraviš še pravočasno jasno sliko o meni . . . Nič se nisem hlinil . . . sodi! . . .“

Narodna.

Na polju mak tako žari,
da gledati ga moči ni,
a bolne moje so oči.

Oči so moje plakale,
ker ljubega so čakale,
a vedno še ga k meni ni.

Kako ga čakam pretežko,
ljubezni plamen žge hudo,
na polju mak žari tako!

Petruška.

Pesem o beli hišici.

Bela hišica na samem,
bela breza poleg nje —
tam lepo bi domovalo
in ljubilo se srce.

Ali sam — oj, božji dolgčas —
koj nevestko bi si zbral!
Beloroko, črnooko,
noč in dan bi svatoval!

In kot ptiček v svojem gnezd
gledal bi na glupi svet —
in poljubljal in poljubljal
svoje sreče mladi cvet.

C. Golar.